

İMAN'IN ŞARTLARI

- 1– ALLAH'A İNANMAK,
- 2– ALLAH'IN MELEKLERİNE İNANMAK ,
- 3– ALLAH'IN KİTAPLARINA İNANMAK,
- 4– ALLAH'IN PEYGAMBERLERİNE İNANMAK,
- 5– AHİRET GÜNÜNE İNANMAK,
- 6– KAZA VE KADERE İNANMAK

Deizm

Yayınlama Tarihi: 14.01.2021

Deizm kelimesi Latince'de "Tanrı" anlamına gelen "deus" kelimesinden türetilmiştir. Yunancada "Tanrı" anlamına gelen "theos" kelimesinden üretilen "teizm" kelimesi ile aynı anlama sahiptir. 16. yüzyıldan itibaren Hristiyanlık dünyasında başlayan felsefi ve teolojik tartışmalarda Ortodoks inançlarını savunanlar için "teizm" terimi kullanılmıştır. Geleneksel inançlardan sapanlar da "deizm" terimi ile ifade edilmişlerdir.

Deizm iki temel anlayıştan yola çıkmıştır:

- 1) Aleme müdahale etmeyen bir uluhiyet anlayışı,
- 2) Akla ve bilime aşırı güven.

Birinci anlayış Aristo'ya kadar götürülmüştür. Çünkü Aristo'nun Tanrısı, alemin yaratıcısı olmayıp sadece bir "ilk hareket ettiren" dir. Aristo'ya göre Tanrı-alem ilişkisinde, Tanrı insanlarla ve alemle ilgilenmez. Böylece insan tabiat kanunları ile baş başa bırakılmıştır. Aristo'ya göre evren ve içindekiler ezelidir. Ona ilk hareketi verenin Tanrı olduğunu söyler. Fakat ondan sonra Tanrı alemle ilgilenmemiştir.

İkinci anlayışta, Aristo'ya göre aklın fiili hayattır ve Tanrı bu fiilin ta kendisidir. Bu bakımdan ilk hareket ettiren akıldır.

Deizm tarihi süreçte 16., 17. ve 18. yüzyılların içinde çok önemli bir yere sahiptir. Kilisenin inanç üzerindeki baskıları, ruhban sınıfının siyasi ve ekonomik güçleri ellerinde bulundurmaları insanları gerçek Hristiyanlık inancından uzaklaştırmıştır. Bu yüzyıllarda doğa bilimlerinin gösterdiği gelişmeler kilisenin dogmalarına ters düşmüş ve insanlar kilisenin empoze ettiği dini inançlardan uzaklaşmalarına neden olmuştur. Bunun sonucunda insanlar deizm düşüncesinin içine itilmişlerdir.

Batıda "Aydınlanma" ve "Akıl Çağı" kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır. Aydınlanma düşüncesi ile birlikte batıda insanlar, doğal ve özgür aklı Hristiyanlık imanının, kutsal kitap otoritesinin ve batıl inancın karşısına almışlardır. Bu süreçte dine ve dini inançların rasyonelliğine ve hatta dini kurumların meşruiyetine yönelik tartışmalar çoğalmıştır. Böylece deizm aydınlanma çağının dini olmuştur. Bu dönemde kilise öğretilerini eleştirenler akıl dinini savunarak deizmi yaymıştır.

Deizm sistemleştirilmiş bir felsefe akımı değildir. Sadece tanımı yapılmış bir düşünce akımıdır. Deistler genel olarak evrenin Tanrı tarafından mükemmel bir şekilde yaratılmış olduğunu ve evrenin yine Tanrı tarafından yaratılmış olan doğa kanunları ile yönetildiğini, fakat Tanrının artık burada bir müdahalesine gerek kalmadığını ileri sürmektedirler. Buna

göre deizm bir çeşit felsefedir. Akıl temel alıp bilimi vahye dayalı bilginin yerine koyduğu için, modern dönemin dini olarak ifade edilmiştir.

Deizmin Avrupa'daki en çok yaygın olduğu ülke İngiltere'dir. İngiltere'de deizmin babası olan Lord Herbert (1583,1648), Tanrıya ve ahiret hayatına inanmakla birlikte, kutsal metinlerin doğruluğu konusunda ciddi kuşkuları olduğunu ifade etmiştir. Din adamlığı sınıfını şiddetle eleştirmiş ve ruhbanların dini otoritesini kabul etmemiştir. Ona göre evrensel gerçekler akıl ile tamamen kavranabilir. Lord Herbert'i takip eden deistler, görüşlerini daha da ileri götürerek, kutsal metinlerin doğru olmadığını, akıl ile Tanrı fikrine ulaşılabilceğini, varlığının ispat edilebileceğini ileri sürmüşlerdir. Akıl ile ahlak kurallarının belirlenebileceğini de iddia etmişlerdir. Akıl ile tabii bir dinin kurulabileceğini düşünmüşlerdir. Böylece inancın temelini, tarih boyunca tahrifata uğramış kutsal metinler değil, aklın olması gerektiği ortaya atılmıştır. Kutsal metinleri yorumlanma yetkisine sahip din adamlarının hiyerarşisini reddetmişlerdir. Aklın herkeste ortak olan evrensel bir ölçü olduğunu kabul etmişlerdir. Bu ölçü ile gerçek bir dinin kurulabileceğini iddia etmişlerdir.

Günümüzde deizmin geçmişteki şekli ile varlığını devam ettirdiği söylenemez. Deizm, David Hume (1771,1776)'un elinde "din felsefesi"ne dönüşmüştür. Ancak günümüzde din hakkındaki tartışmalar daha ziyade teizm ile ateizmin kutuplaşması şeklinde cereyan etmektedir. Bu tartışmalar herhangi bir dini teolojiye dayanmadan, akla ve hür düşünceye dayalı ve dini otoritelerden bağımsız bir şekilde yürütölmektedir. Bu da aslında deizmin miras bıraktığı bir düşünce yoludur.

Deizmin bir akım ve ekol olarak İslam'da yeri yoktur. Çünkü İslam düşüncesindeki temel ilke, Allah, alem ve insan münasebetlerinin asla kopmaz ve zayıflamaz olduğudur. İslam inanışına göre Allah Teâlâ yaratması, ilmi, hikmeti ve lütfuyla aleme her an müdahale eden Yüce ve Aşkın Varlıktır. Belli zamanlarda peygamberler göndererek insanlara mesajlar iletmiştir. İnsanın bu mesajlardaki kurallara uyulması istenmiş, insanın bunlar karşısında takınacakları tavırlarla değerlendirileceği bildirilmiştir. Kulların Allah'a dua ve ibadet ile yönelmeleri talep edilmiştir. İslam'a göre Kur'an lafız ve mana bakımından mucizedir ve ilahi koruma altındadır. Bu nedenle de asla tahrif edilmemiştir ve edilmeyecektir.

Bununla beraber bazı İslam filozofları Kur'an'ı vahyeden meleği, "faal akıl" olarak anlamışlar ve peygamberler dışındaki bazı seçkin insanların da bu akılla Allah'la ittisal (yakınlık) kurabileceklerini iddia etmişlerdir. Bu iddiada bulunan filozoflar İbn Teymiyye, Fârâbî, İbn Sînâ ve İbn Rüşd'dür. Ancak vahyin böyle algılanması dinde peygamberliğe duyulan ihtiyacı ortadan kaldıracağından din için tehlikeli görölmüştür. Bu düşünce birçok ayetlerin de inkarı

demektir. Bu filozofların görüşlerinden bir tür deizm sonucu çıkarılıyorsa da, batıdaki kutsal metinlere olan kuşku İslam düşünürleri bakımından söz konusu olmamıştır.

İslam alimlerine göre vahiy akıl ile uyumludur ve ayrıca vahiy akıl ötesi boyutlara da sahiptir. İslam'a göre alemdeki görülen kanunlar, Allah isterse değiştirebileceği şeylerdir. Dolayısıyla gerek mikro ve gerekse makro alem, mutlak olarak Allah'ın yaratıcı gücüne bağlı ve tabidir. Dolayısıyla Allah ile alem arasındaki yaratan ve yaratılma ilişkisi deizmin kabul ettiği gibi bir seferlik olup bitmiş ve artık söz konusu edilmemesi gereken bir şey değildir. Aksine, Allah Teâlâ *“yerin ve göklerin nurudur”* (Nur, 24/35) ve her şeye olduğu gibi insana da *“şah damarından daha yakındır”* (Kaf, 50/16)

Deizm bütün dünyada laik yönetimlerin temelini oluşturmuştur. Çünkü deizme göre gerçeğe ulaşmak için Tanrı, akıl ve ahlak yeterlidir. Kutsal kitaplara, vahye ve peygamberlere ihtiyaç yoktur. Deizm evrene müdahale eden bir Tanrı inancını reddeder. Dolayısıyla Tanrı işimize karışmıyorsa, toplum ve devleti yönetecek olan kuralların akıl yoluyla tayin edilmesi gerekir. Deizm böylece laikliğe meşru bir zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle batılılaşmayı hedef edinen ülkelerde, laikliği oturtmak için deist bir anlayışın yaygınlaştırılması amaçlanmıştır. Ülkemizde de, Cumhuriyet döneminde bu anlayış uygulanmıştır.

Deizmin Yayılmasının Bazı Önemli Nedenleri

Deizmi besleyen en temel sorun, ilahi vahiy ile bildirilen gerçek dinin içerdiği üstün hakikatleri insanlara anlatmak yerine, tutarsız inanışların anlatılması ve yanlış amellerin insanlara örnek olarak gösterilmesidir. Günümüzde İslam dini ile ilgisi olmayan birçok görüş ve davranışlar, medya aracılığı ile insanlara empoze edilmektedir. Örneğin Kur'an'daki bazı ayetler inkar edilmekte, Kur'an'ın peygamber tarafından yazıldığı iddia edilmekte, peygamberin amacının Arap milliyetçiliği olduğu gibi.

Bütün bunların yanlış oldukları defalarca anlatılmıştır. Ancak bu sapkın iddiaları yayanların medya gücü daha fazla olduğundan, bu yanlış görüşler insanlara kolaylıkla ulaşmakta, halkın araştırma bakımından tembel ve cahil olduğunu bildiklerinden, onları kolayca dinden saptırabilmektedirler. Bu faaliyetlerin bir kısmı kasıtlı, bir kısmı da cehaletten yapılmaktadır. Bu suistimallerin arkasında İslam'ı bozup dejenere etmek isteyen güçler vardır. Gerçek İslam'ı ortadan kaldırmak için Müslüman ülkelerde büyük paralar harcamaktadır. Televizyon ve sosyal medyadaki yayınların yanı sıra, kitap ve dergi yoluyla da bu çarpık fikirler insanlara duyurulmaktadır. Bunlara karşı yapılan ve gerçek İslam'ı anlatan yayınlar ise daha sönük kalmaktadır. Bu hem para gücü bakımından hem de insan gücü

bakımındandır. Gerçek İslam'ı yaşayan insanların sayısı azdır. Bu nedenle gerçek İslam anlayışının duyurulması zor olmaktadır. Bu zorluk ve gerçek İslam hakkındaki bilgisizliğin yaygın olması nedeniyle gençlerin deizme yönelmeleri kaçınılmaz olmaktadır.

Ülkemizin insanların çoğunun Müslüman olduğu iddia edilse de, Allah'a ve dine inanan, Allah'ı ve O'nun emir ve yasaklarını hayatında belirleyici kılan insanların sayısı çok azdır. Bunun dışında lafla Müslüman olduklarını ifade edip de yaşamlarında İslami ilkelerin izi olmayan büyük bir kesim vardır. Bunlar da bir yerde pasif deistlerdir. Bunların sayısı gün geçtikçe ekonomik, eğitimsel ve kültürel nedenlerle artmaktadır.

Buna göre günümüz toplumunda deizmin etkili hale gelmesine neden olan bazı önemli faktörleri aşağıda sıralıyoruz:

Dünyevileşme

İnsanlar giderek dünyanın zevklerine ve süslerine daha bağlı hale gelmekte, böylece kutsal olanla bağlarını zayıflatmaktadırlar. Modern ve liberal şartlar altında, insan değersizleşmiş ve insana olan güven büyük oranda sarsılmıştır. İnsanlara hayatın amacını dünya zevklerinin tatmini, para ve servet biriktirme olarak empoze eden kapitalist ve modern düşünceler, insan hayatının değer ve anlamı hakkında şüpheler yaratmıştır. Bilim, teknoloji, sekülerleşme, değerlerin dejenerasyonu, aşırı tüketim, aşırı bireycilik, adaletsiz yöneticiler, bütün ilişkilerin çıkar ve pragmatist anlayışla belirlenmiş olması gibi olumsuz durumlar insanların yaşam tarzlarını değiştirmesine neden olmuştur.

Batılı ruh ve kültür, teknolojik araçlar, bilimsel buluşlar, medya, bilimsel ve felsefi eserler, globalleşme vs. yoluyla içimize iyice nüfuz etmiştir. Bu yüzden giderek insani ve manevi tarafımızı unutarak, daha fazla mal ve servet düşkünü, egoist, çıkarıcı bireyler haline geliyoruz. Dürüstlük, ahlak, din ve diğer değerleri her geçen gün buharlaşmakta ve hayatımızı terk etmektedir. İnsanların ölümü unutmuş ve dünyaya aşırı bağlanmış olması, ondaki dini inançları kökünden sarsmıştır. Bu durumda insanlar vicdanlarını haklı çıkarmak ve tatmin etmek için, ortada dolaşan deist fikirlere sarılmaktadırlar. Bu aldatıcı durum gün geçtikçe toplumu sarmaktadır. Oysa Kur'an-ı Kerim insanlara, ahiret hayatına vermeleri gereken önemi şu ayetle ifade etmektedir:

“Dünya hayatı eğlence ve oyundan başka bir şey değildir. Ahiret yurdu ise Allah'tan korkanlar için daha hayırlıdır. Aklınızı kullanmaz mısınız?” (Enam, 6/32)

Vahye Karşı Olmak

Deizm vahyin doğaüstü ve akıl üstü oluşunu reddeder. Onların doğru kabul ettikleri, yalnız duyu algılarıyla ve akıl yürütme ile doğrulukları hakkında kanıtlar ileri sürülebilen şeylerdir. Bu nedenle onlar inayeti ve manevi sıfatları bulunmayan ve sadece akıl ile idrak edilebilen bir Tanrı anlayışına sahip olurlar. Buna “doğal din” adını vermişlerdir. Bu dinde Tanrı mevcuttur, fakat aşkın işleri yoktur. Onlara göre Tanrı evreni oluşturmuş, fakat bir daha onun işleyişine ve düzenine karışmamıştır.

Bu durum İslam'da kesin olarak reddedilmektedir. Çünkü İslam'da Tanrıya iman etmek, varlığının yanı sıra O'nun niteliklerini ve diğer varlıklarla ilişkilerini anlatan hükümlerin doğru olduğu tam bir teslimiyetle kabul edilir. İslam inancı Tanrının varlığının yanı sıra gelen vahyin doğruluğuna güven duyar. Çünkü iman ettiği Tanrı yalnız var olan değil, aynı zamanda sonsuzca güce sahip, her şeyi görüp gözeten, aldanmayan ve aldatmayan, adaleti sonsuz olan Tanrıdır.

Tanrı inancı ağırlıklı olarak vahye bağlı din tasavvurundan beslenip vahye bağlı dine göre şekillendiği için, Tanrı inancı güçlü bir din tasavvurunu da gerekli kılar. Eğer insan vahyin Tanrısına inancı zayıf ise farkında olmadan bu konuda şüpheyeye düşerek deist olabilir.

Din ve Bilim İlişkisindeki Problemler

Hristiyanlıkta imanın bilgidен önce olduğu ve birbirlerini dışta tuttuğu, yani birinin bulunduğu yerde diğerinin bulunamayacağı iddia edilmiştir. Bu nedenle batıda bu konu büyük gerilimlere neden olmuştur. Çünkü Hristiyanlığın uluhiyet anlayışı, öylece inanılması gereken bir dini akide olduğu söylenerek, dinin bilim ve felsefesi eleştirisi ve incelemeleri uzak tutulmuştur. Bu da ciddi biçimde akıl - inanç çatışmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda insanlar tabii olarak kilisenin dogmalarını inkâr edip yalnız Tanrıyı kabul ederek deizme yönelmişlerdir.

İslam dininde böyle bir problem yoktur. Din ve bilim birbirlerini dışlamazlar. Batıda Hristiyanlık dini sır, gizem ve mucize ağırlıklı bir mahiyete sahip olup temel Hristiyanlık akideleri bilimle çatışırken, İslam dini inananları sürekli olarak ilim sahibi olmaya, aklını kullanmaya, düşünmeye, tefekkür etmeye ve hakikate ulaşmaya (marifet) teşvik etmektedir.

İletişim Araçlarının Etkisi

Sosyal medya, internet insanların hayatının özeline kadar girmiştir. Bunlar vasıtasıyla insanlar her çeşit bilgi ve düşünceye kolaylıkla ulaşmaktadır. Bu ortamda din ile ilgili bilgiler de ortalıkta bilinçsizce dolaşmaktadır. Bu bilgilerin doğruluğunu insanların tahkik etmesi,

araştırması mümkün olamamaktadır. Çünkü bu insanlara zor gelen bir şeydir. Taklitçi olmak birçok insanın kolayına gelir. Din kisvesi altında, hoca kılıklı birçok insan din hakkında birçok yanlış şeyleri topluma pompalamaktadır. Bunların etkileriyle özellikle gençler deist olmaktadır.

Bu yayılan görüşlerin bir kısmı kasıtlı ve bir kısmı da cehalettedir. Fakat bu yanlış fikirlerin insanları İslam dininden soğutmaları, İslam dinini yozlaştırmak ve ortadan kaldırmak isteyenlerin işine yaramaktadır. Çünkü bugün dünyada sömürgecilerin en çok korktukları şey Müslümanlarda İslam şuurunun güçlü olmasıdır. Bu İslam şuurunu kendilerine karşı en büyük engel olarak görmektedirler. Bu nedenle bu şuurun kırılması ve ortadan kalkması için büyük gayretler ve yatırımlar yapılmaktadır. Bu çalışmaların etkisi ile özellikle gençler dini terk ederek ya deist veya ateist olmaktadır.

Deizmin Temel İlkeleri ve Reddiyeler

Deizmin en çok kabul gören ve ortak anlayışı en iyi ifade eden düşünceler şunlardır:

a)Tanrı ilk neden olarak evreni varlığa getirmiştir Tanrı evreni yöneten değişmez yasaları da yaratmıştır. Tanrı yarattığı evrene hiçbir şekilde içkin olmayıp evrene müdahale etmez. Deizm Tanrı kavramına ve din olgusuna katı bir rasyonalist bakışla yaklaşmaktadır. bu nedenle din olgusundaki akıl dışı özellikleri ve unsurları reddetmektedir. Deistler metafizik önermeleri deney yoluyla soğrulama imkanına sahip olamadıkları için onları anlamsız bulurlar ve reddederler.

İslamiyet'in Tanrı anlayışı ve diğer inanç konuları gaybi meseleler olmakla beraber, karmaşıklıktan uzak olup yalın, basit ve anlaşılır bir mahiyettedir. İnanmak veya inanmamak kişinin elindedir. Bu nedenle, Hristiyanlıktaki paradokslar ve dogmalar İslamiyet'te görülmez. Akla İslamiyet kadar değer ve önem veren bir din daha yoktur diyebiliriz.

Deizm mucizeyi ve istisnayı ve doğal olarak Tanrının özel iradesini reddeder. Beşeri hayata bir müdahale olan vahiy, peygamber, emir ve yasaklar, ödöl ve ceza gibi değerleri kabul etmez. Bütün bunlar deizmin tutarlı bir şekilde toplum hayatını modelleyebilmelerinin imkansızlığını gösterir. Çünkü hayatı anlamlandırmak ancak yukarıdaki değerlerle mümkündür.

Deizm bazı kelami problemleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin “Alemle ilgilenmeyen Tanrı, acaba alemi bilir mi? Alem üzerinde bir tasarrufu yoksa bu Tanrı güçlü müdür?” gibi

soruların cevaplarını deizmin bulması imkânsızdır. Bu nedenle deizm insanları gerçek yerine boş bir hayal dünyasına götürmektedir. Çünkü deistler Tanrılarının ilmi kudreti, iradesi, merhameti, adaleti hakkında hiçbir şey söyleyememektedirler.

Deizm, Tanrının insan hayatı ile ilgilenmediğini ileri sürerek, ibadetlerin ve ayinlerin gerekli olmadığını ifade etmektedir. Böyle bir yanlış hükümle deizmin insana ve topluma verdiği zarar çok fazla olmuştur. Çünkü Tanrı ile bağı zayıflayan insanlar, öngörülmesi mümkün olmayan kötülükleri yapabilirler.

Deizmin Tanrısı kendisine ibadet edilen bir Tanrı değildir. Çünkü deizm Allah'ın içkinliğini, kulları ile olan ilişkisini yok saymaktadır. Oysa Tanrı - insan ilişkisi insana yalnız olmadığı hissini vermekte, insana güven duygusunu aşılama ve varoluşsal kaygılarını bertaraf edilmesini sağlamaktadır. Fakat deizmde bu ilişki sağlıklı olmadığından hayatı anlamlı hale getiren dini unsurlar anlamsızlaşacaktır. Tanrı - insan ilişkisinin zayıflaması insanları bunalıma sokmaktadır. Böylece insanlar hem inanç noktasında, hem de ruhi açıdan önemli savrulmalar ile karşılaşacaktır.

Deistlerin inandığı Tanrı insanlarla hiçbir şekilde temasa geçmemekte ve onlara herhangi bir mesaj göndermemektedir. Sadece yaratıp bırakan bir Tanrı anlayışı sorunlarla beraberdir. Böyle bir Tanrının fonksiyonel olması mümkün değildir. Onlara göre Tanrı kendi başına var olmaktan başka hiçbir işe yaramamaktadır. Bu da birçok soruyu cevapsız bırakmaktadır. Örneğin “Ölümden sonra hayat var mı? Cennet ve cehennem var mı? Tanrı bizden ne istiyor? Yaratılış amacımız nedir? gibi.

Deistler bu sorulara akıllarını kullanarak cevap vermeye çalışabilirler. Ancak cevapları daima tutarsız olacaktır. Çünkü herkes kendi arzusuna göre bu sorulara cevap verecektir. Buna göre deistin Tanrı inancının hiçbir temeli ve anlamı yoktur. Çünkü haklıya hakkını vermeyen, suçluya cezasını vermeyen ve doğru yanlış ayrımı yapmayan bir Tanrı “Tanrı kavramı ve tanımı” ile çelişir.

Din konusunda bütün deistler ortak bir düşüncede birleştikleri bir tutarlılık ve iç bütünlüğü yoktur. Sadece akli temel alarak insanlığı ilgilendiren konularda iyi -kötü veya doğru - yanlış şeklinde kararlar alma noktasında insanların ittifak edeceklerini zannetmeleri geçersiz bir düşüncedir.

b)Akıl vahiy ile uyum içinde olmalı veya vahiy akla uygun olmalıdır. Dinin kutsal kitabı aklın ışığı altında analiz edilmeli ve mistik öğeler ve mucizelere yer verilmemelidir. Vahye dayanan kitabî din değil akla dayanan tabii din esastır.

Katı akılcılığa dayanması deizmin güçlü yanı olarak düşünülürse de, aynı zamanda onun zayıf yönüdür. Deizmin din konusunda akıl ile yaklaşımının yetersiz olduğu görülmektedir. Çünkü deizmde aklın tam olarak ne olduğu yeterince açık değildir. Aklın temel ilkeleri hususunda tam bir fikir birliktelikleri yoktur. Hangi akli izahın doğru kabul edileceği hala belirsizdir. Akıl insan için önemli olmakla beraber sadece bir yönüdür. Oysa insan çok boyutlu bir varlıktır ve akıl bu kompleks bütünü tek başına temsil edemez. Aklın her şeyi bilebileceği şeklindeki iddia sorunludur. Çünkü akıl her ne kadar alemin işleyişinin, yapısının konularında açıklamalarda bulunsa da, özellikle metafizik konulardaki rasyonel ve bilimsel açıklamalar yeterli değildir. Bu nedenle deizmin mutlak hakikatin, din ve vahiy olmadan da salt akıl yoluyla yapılan çıkarımlarla elde edilebileceğini iddiası mümkün değildir.

Katı akılcılık ilkesine sadık kalmak hayatın her alanında ve herkes için imkânsızdır. Çünkü hayat pozitivist bir düşüncenin kuşatamayacağı kadar çok boyutludur. Hayatı heyecanlı ve canlı kılan inançlardır. Her şeyin bilinç düzeyinde inşa edildiği bir yerde, canlı, dinamik ve heyecanlı bir yaşam mümkün olmayacaktır.

Bugünkü ilim seviyemiz bize evrenin mutlak olarak akılla algılanabileceğini göstermiyor. Çünkü ilim hiçbir olayı ebedi ve mutlak olarak açıklayamıyor. Dolayısıyla mutlak bir ilk sebebe akılla varmak mümkün değildir. Bilim daima izafi ve şartlı olarak kalacaktır.

İnsanın akli sınırlıdır, evreni ve insanı incelerken sınırlı ilişkiler içinde ele alır. Oysa olaylar arkasında akli aşan gerçeklikler ve hikmetler bulunmaktadır. Kur'an'daki Kehf suresindeki Hz. Musa (as) ve Hızır (as) arasında geçen kıssa bu bakımdan çok önemlidir.

Aydınlanma ile birlikte gelişen tarihi süreçte, insanın hem iç hem de dış dünyası kutsaldan arındırılmıştır. İnsanın tek güç sahibi akli evrende sanki gizemli bir şey bırakmamıştır. Rasyonalizm, pozitivism ve modernite dünyayı kutsallıktan arındırırken, hem insanın hayatını anlamlandıran şeyleri yok etmiş hem de onu ruhsal güvensizliğe, ekonomik dengesizliğe, geleceğe yönelik kaygı ve umutsuzluk girdabına çekmiştir. Böyle inşa edilen dünya kurudur. İncanın duygusal ve iradi yönünün göz ardı edilmesi sağlıklı bir tutum değildir.

Deizm, dinin esrarengiz yönünü eleştirirken oldukça ifrata kaçmıştır. Çünkü birçokları vahyi inkar etmiştir. Bir şeyin esrarengiz olması onun batıl olduğu anlamına gelmez. Bilimin konusu olan evrende de birçok esrargeniz olaylar mevcuttur.

Deistler, Tanrının insana akıl melekesini vermiş olmasını yeterli görmüşlerdir. İnsanın aynı zamanda nefsi duygularla hareket edebilen bir varlık olduğu gerçeğini dikkate almayıp, insan aklını ilahi vahye tercih etme hatasına düşmüşlerdir.

Deizm Hıristiyanlığa yönelik eleştirilerini genişleterek Kur'an için de bazı yanlış iddialarda bulunmuştur. Kutsal kitabımız olan Kur'an-ı Kerim'de birtakım çelişkiler ve inanılması güç anlatımlar olduğunu iddia etmişlerdir. Onların böyle haksız ve temelsiz iddiaları ortaya atmaları, İslam dini hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarından ileri gelmektedir. Kur'an'ı iyice incelemeden böyle iddiaları ortaya atmaları ne kadar bilimsellik göstergesidir. Hem bilim her şeyin önünde diyeceksin, fakat bir şeyi iyice incelemeden yargılar ileri süreceksin. Gerçekten bilim adına utanılacak bir durum. Gerçekte İslam'da dinin temel akideleri ile aklın temel ilkeleri arasında herhangi bir çelişki bulunmadığı gibi aksine birbirlerini tamamladığı ve desteklediği gün gibi aşikardır.

Deizmde iyi ya da kötü değerlerden bahsedilmesi anlamsızdır. Çünkü değeri değerlendirecek bir merci yoktur. İnsan aklının bu konuda merci olması da mümkün değildir. Çünkü her insanın akli farklı ölçü ve değer takdir edebilir. Bunun ise bir mutlaklığı ve evrenselliği olmaz.

Deizm, ahlaki kuralların vahiyle belirlenmesine karşı olduklarından, bunları akıl ile belirlemek istemişlerdir. Yani akla geniş bir yetki vererek ahlak kurallarını belirlemişler ve böylece insanların ideal bir şekilde irşat edilmesini istemişlerdir. Bugüne kadar bu ahlak kurallarının evrenselliği konusunda fikir birliği oluşmamıştır. Bu nedenle de ahlaki normların sırf akli çıkarımlarla elde edilebileceği iddiası mantıksızdır.

Deizm, akıl ile din ve vahiy ile bilim arasında bir çelişki olduğu varsayımına sahiptir. Bu yanlış algının arkasında, vahyin Tanrıya, aklın ise insana ait bir özellik olduğu anlayışı yatar. Halbuki akıl Tanrının insana verdiği büyük bir nimettir ve her ikisinin de kaynağı aynıdır. Dolayısıyla akıl - vahiy çelişkisinden söz edilemez. Tanrının kudret sıfatı varlık alemini oluşturmuş, kelam sıfatı da kutsal kitapları ortaya çıkarmıştır.

Deizm, dinlerin yerine akli koyarak sadece akıl ve doğadan hareketle her şeyin kavranabileceğini iddia etmektedir. Fakat akıl yoluyla kişi sayısınca farklı düşünce ortaya çıkar. Elde bir referans noktası olmadığına göre hangi görüşün daha isabetli olduğuna karar verilemez. Bu ise hakikati izafileştirir ve doğru ile yanlış arasındaki fark kaybolur. Nitekim felsefe tarihine bakıldığında salt akıl ve insan bilgisi ile varlığı açıklamaya çalışan filozoflar arasında büyük görüş farkları olup, sürekli olarak birbirlerini yanlışlamaya çalıştıkları görülür.

Akıl doğru bilgi ile beslendiği zaman iyi bir yol gösterici olur. Aksi halde yanılmalar kaçınılmazdır. Bu doğru bilgiler de ancak vahiy bilgileridir. Akıl duyguları her zaman kontrol ve idare edemez. Ayrıca insan salt rasyonel bir varlık da değildir. Dolayısıyla sadece akıl üzerinden bir yaşam tasavvuru düşünülemez.

Deistler, akıl ile Tanrıya ulaşabildiklerine göre, peygamber ve kutsal kitaplara ihtiyaçları olmadığı görüşündedirler. Evet akıl yolu ile tek Tanrının varlığı düşünülebilir. Fakat bu Tanrının sıfatları, fiilleri ve özellikleri konusunda akıl ile hiçbir bilgi elde edilemez. Buna göre peygambersiz bir dini inanç, içerik bakımından tamamen boştur ve pratik olarak herhangi bir anlama sahip değildir. Bu ancak deistlerin kendi nefislerinin hoşlandığı ve tatmin olduğu bir görüştür.

Deistler ahlak kuralları ortaya atabilirler. Fakat insanların niçin ahlaklı olmaları gerektiğini izah edemezler. Bu nedenle doğal din diye tanımladıkları dinin hiçbir şekilde din vasfı yoktur. Çünkü dinlerinin hiçbir yaptırım gücü yoktur. Ahireti inkar ettiklerine göre zaten ilahi bir yaptırımdan bahsetmeleri de absürt bir şey olur. Tek Tanrılı ve vahye dayalı bir dine bağlı olan bir kişinin bu sorulara vereceği cevaplar belirlidir. Çünkü cevapların referansları olarak Tanrı, peygamber ve kutsal kitap vardır. Fakat deizmin elinde böyle bir kaynak olmadığı için, din ile ilgili sorulara devamlı cevapsız kalmaya mahkumdur.

c) Hakikat verili değil, kazanılan bir bilgi nesnesidir. Bu nedenle hakikate giden bilgiye rasyonalizmin ve emprizmin metoduyla ulaşabiliriz. Tabiat kutsal veya manevi boyutları olan bir obje değildir.

Deizm, bilime aşırı güvenmek suretiyle insanın sadece bilen yönüne ağırlık vermiştir. İnsanın his, irade, duygu boyutu göz ardı edilmiştir. Böylece insanın hassas bir alanı olan iç dünyasındaki özelemleri, arzuları, onu yaşamaya bağlayan sevgisi ve diğer duyguları göz ardı edildiğinden, gerçek dışı bir düşünce sistemi olduğu ortaya çıkmıştır.

Bilimsel buluşları ve verileri kaynak göstererek dini inançların irrasyonel olduğunu iddia etmek fevkalade yanıltıcıdır. Çünkü bilimin etki sınırları bellidir. Din ise büyük çapta bu sınırların dışındadır. Her bilimsel yöntemin ve bulgunun temelinde bir dünya görüşü yatar. Paradigmalar ve dünya görüşleri ise birtakım ön kabullere bağlıdır. Bu nedenle bilimsel önermelerin mutlak ve evrensel olduklarını iddia etmek çok saçmadır.

Maalesef akılcılık ve bilim, dünyamızın gitgide daha büyük bir bölümünü işgal etmekte ve uygulanan eğitim sistemleri ile yeni yetişen neslin beyinlerine zorla doldurulmaya çalışılmaktadır.

İslam Dininde Aklın ve Tanrı-Alem-İnsan İlişkisinin Önemi

İslam düşüncesinin temel yönelişi, Allah, alem insan münasebetlerini asla koparmama ya da zayıflatmama doğrultusunda olmuştur. İslam dini var olanı bir bütünlük içinde kavrar. İlimde akıl hakim olup, sanatta duygu ön plandayken din insanın hem akıl hem duygu hem de sezgi yönüne hitap eder. Onu bütün boyutlarıyla bir bütünlük içinde kavrar ve şahsiyetine şekil verir. Bu şekillendirme ise vahiy, yani Kur'an-ı Kerim sayesinde olur. Kur'an'a bakıldığı zaman insan niçin vardır sorusunun cevabında “kulluk etmek”, “ibadet etmek”, “imtihan edilmek”, “kimin daha iyi iş yapacağını görmek” şeklindeki açıklamaları buluruz. Aşağıdaki ayetlerde insanın bu davranışlarının çok değerli birer faaliyet olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Kısacası Kur'an-ı Kerim Tanrının alem ve insanlığa olan münasebetini sağlam ve etkin bir zemine oturtmayı hedeflemektedir.

“Andolsun, insanı Biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de Biz biliriz. Çünkü Biz ona şah damarından daha yakınız.” (Kaf, 50/16)

Bu ayete göre yaratan sürekli olarak yarattıklarıyla münasebet halindedir. Onun durumunu çok yakından bilmektedir. O daima kulu ile beraber olup kulunun her halinden haberdardır.

“O, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. O, beni yediren ve içirendir. Hastalığımda da O bana şifa verir. O, benim canımı alacak ve sonra diriltecek olandır.” (Şuara, 26/78-81)

“Göklerdeki ve yerdeki her şeyi Allah'ın bildiğini görmüyor musunuz? Üç kişi gizlice konuşmaz ki dördüncüsü O olmasın; beş kişi gizlice konuşmaz ki altıncısı O olmasın. Bundan daha az yahut daha çok da olsalar, nerede olurlarsa olsunlar, O mutlaka onlarla beraberdir. Sonra onlara yaptıklarını kıyamet günü haber verecektir. Allah her şeyi hakkıyla bilir.” (Mücadele, 58/7)

“Göklerdeki her şey, yerdeki her şey Allah'ındır. Allah her şeyi kuşatıcıdır.” (Nisa, 4/126)

“Gözler onu idrak edemez, ama O gözleri idrak eder. O en gizli şeyleri bilendir. Her şeyden hakkıyla haberdar olandır.” (Enam, 6/103)

Kul bütün benliği ile Allah'a dua ettiğinde, duasına cevap verileceğini ümit eder. Kur'an insanın bu ümidini çok güzel bir şekilde açıklamaktadır:

“Kullarım Beni senden sorarlarsa bilsinler ki, gerçekten Ben onlara çok yakınım. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm. O halde doğru yolu bulmaları için Benim davetime uysunlar, Bana iman etsinler.” (Bakara, 2/186)

“(Ey Muhammed!) De ki: Duanız olmasa Rabbim size ne diye değer versin?” (Furkan, 25/77)

Yukarıdaki ayetler deistlerin görüşlerinin İslam tarafından reddedildiğini ifade etmektedir. İnsan Rabbine sığındığı ve O'na yöneldiği oranda mutlu ve huzurlu olur. Varoluşuna anlam ve değer katar. Bu manada dua insanı özüne götürür. Duadan uzaklaşmak ise insanın varoluşunun anlamından uzak kalması demektir.

“Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.” (Zariyat, 51/ 56)

Kur'an-ı Kerim insanların Allah'a kulluk etmelerini, onların yaratılışlarının hikmet ve gayesi olarak görür.

“Onlar ayaktayken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaratılışı üzerinde düşünürler. “Rabbimiz bunu boş yere yaratmadın. Seni eksikliklerden uzak tutarız. Bizi ateş azabından koru” derler.” (Ali İmran, 3/191)

Kur'an'da bir çok ayette, iman etme ve salih amel işleme ayrılmaz bir bütün olarak sunulmuştur.

“Ancak, iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar için devamlı bir mükafat vardır.” (Tin, 95/6)

“Onlar inananlar ve kalpleri Allah'ı anmakla huzura kavuşanlardır. Biliniz ki kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur. İnanan ve salih amel işleyenler için mutluluk ve güzel bir dönüş yeri vardır.” (Rad, 13/28,29)

İnsan kaygıları, üzüntüleri, hayal kırıklıkları ve endişeleri olan bir varlıktır. Özellikle günümüz dünyasında insanlar bu duyguları çok daha yoğun bir şekilde yaşamaktadırlar. Bu bağlamda her türlü maddi imkana rağmen insanların mutsuz olduğu hiçbir şeyden tatmin olamadıkları görülmektedir. Yani modern hayat insanın manevi değerlerini inşa etmekten ziyade onları ciddi anlamda tahrip etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de, insanın Allah'la olan irtibatını her daim canlı ve dinamik tutarak ancak sıkıntılardan kurtulabileceği vurgusu yapılmaktadır.

“Onlar başlarına bir musibet gelince, biz şüphesiz her şeyimizle Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na döneceğiz derler.” (Bakara, 2/156)

Kur'an insanların hangi durumda olursa olsun, Rablerine sığınmalarını ister. Çünkü Allah Teâlâ daima mümin kullarının dostu ve koruyucusudur.

“Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökten yağdırıp kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiğı yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgarları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için deliller vardır.” (Bakara, 2/164)

“O, geceyi, gündüzü, güneşi ve ayı sizin hizmetinize verdi. Bütün yıldızlar da onun emri ile sizin hizmetinize verilmiştir. Şüphesiz bunlarda aklını kullananlar için ibretler vardır.” (Nahl, 16/12)

“O diriltendir, öldürenidir. Gece ile gündüzün birbirini takip etmesi de O'na aittir. Hala aklınızı kullanmıyor musunuz?” (Müminun, 23/80)

“O, sizi (önce) topraktan, sonra az bir sudan (meniden), sonra alaka'dan yaratan, sonra size (ana rahminden) çocuk olarak çıkaran, sonra olgunluk çağına ulaşmanız, sonra da ihtiyarlamanız için sizi yaşatandır. İçinizden önceden ölenler de vardır. Allah bunları, belli bir zamana erişmeniz ve düşünüp akıl erdirmeniz için yapar.” (Mümin, 40/67)

Kur'an-ı Kerim'de inananlardan sürekli olarak akıllarını kullanmaları, ibret almaları, var olan şeyler üzerinde derin derin düşünerek tefekkür etmeleri istenmiştir. Yukarıdaki ayetler bunlar için örneklerdir.

Hristiyanlıkta geçmişten günümüze kadar sağlıklı ve sağlam bir temele oturtulamamış olan Tanrı - alem - insan münasebetinin İslam dininde ideal seviyede gerçekleştiğı görülmektedir. Dolayısıyla İslam dininde insanların deist bir tutuma sahip olma ihtimalinin çok zayıf olduğu söylenebilir. Bununla birlikte bir taraftan İslam dinini temsil ettiği iddiasında olan, diğer taraftan da dini kendi çıkar ve emellerine alet eden art niyetli kişilerin İslam dinine çok büyük zarar verdikleri hususu da göz ardı edilmemelidir. Bu kötü niyetli kişilerin yanlış tutum ve davranışları başta gençler olmak üzere toplumu ciddi manada rahatsız etmekte, hatta onların dine karşı zaman zaman sert tepkiler vermesine sebep olmaktadır. Bu sorunu çözmek için öncelikle gençlere ve toplumun diğer kesimlerine sağlıklı bir din eğitimi verilmelidir. Bu sayede onlar deizm ya da ona benzer yanlış ulûhiyet anlayışlarından etkilenmemeleri temin olunabilir.

Yorum ve Eleştirileriniz için: oryanmh@gmail.com

[Ana Sayfa](#)

[Yorumlar](#)

